

PORUCHY OSOBNOSTI

SPOČÍVÁM TAK BEZ SPOJENÍ V ČASE ...
NA NIČEM JSEM ČASTO NECHTĚL NIC,
A DNES NIC NIC ODE MNE CHCE ZASE ...

FERNANDO PESSOA

VYMEZENÍ

Hluboce zakořeněné a přetrvávající vzorce chování, které se projevují jako neměnné odpovědi na široký rozsah osobních a sociálních situací (tzn. nikoliv jen na specifický spouštěcí moment či konkrétní situaci), které jsou dány **nepříznivými nebo nadměrně zvýrazněnými osobnostními rysy**.

Např. disociální PO neprojevují empatii nikdy, vždy sledují vlastní prospěch a neupřednostňují potřeby druhých, nikoliv jen v rámci určité sociální skupiny.

Významné či extrémní odchylky od kulturních norem (cítění, chování, myšlení, utváření vztahů atd.). Jedná se většinou o formu „nápadnosti“.

Někdy spojeny s pocitem subjektivní tísně, potížemi v přizpůsobení a dosahování žádoucích cílů.

Skoro vždy je spojena se závažným osobním a sociálním selháním.

Objevuje se v pozdním dětství nebo adolescenci a pokračuje do dospělosti (neměla by se diagnostikovat do 18 let).

ODLIŠNOSTI SE TÝKAJÍ

ZPŮSOBU VNÍMÁNÍ A INTERPRETACE lidí, věcí a událostí, formování představy a přístupu k sobě a ostatním

Paranoidní PO interpretuje i neutrální signály ve shodě se svým paranoidním nastavením, tzn. jako ohrožující. To vyvolává potřebu bránit se.

EMOTIVITA (přiměřenost, intenzita a rozsah)

U úzkostné PO převažuje úzkostná emotivita a prožívání silné nejistoty a ohrožení, i když to není relevantní situaci.

OVLÁDÁNÍ IMPULZŮ A USPOKOJOVÁNÍ POTŘEB

Schizoidní PO – nezáměr o vztahy, chybí reciprocita.

Způsob **CHOVÁNÍ k OSTATNÍM** a uspokojování **INTERPERSONÁLNÍCH POTŘEB**

U disociální PO je neschopnost ovládnout impulzy a brát ohled na možné důsledky svých činů.

PŘÍČINY

Příčina **biopsychosociální**.

Biologické vlivy – dědičnost, senzitivita na podněty (dráždivost), prenatální vlivy, poškození mozku během porodu

Psychologické vlivy – hlavně temperamentové rysy, ale i další os. Rysy, rozvíjené v interakci s druhými, zpracování nepříznivých životních událostí (trauma)

Sociální vlivy - rodinné prostředí (disharmonie, restriktivní/hyperprotektivní výchova), vliv vrstevníků

Např. rodič s PO – genetický podíl plus styl výchovy odpovídající obrazu PO (např. nadměrně úzkostný) – jedinec si poté podle toho volí přátele, práci...

VÝVOJ V ČASE

Některé typy PO mají **stabilní průběh**, u jiného jsou patrné **výkyvy** např. vlivem vnějších životních okolností („zklidnění ve fungujícím vztahu, dekompenzace při negativních životních událostech) nebo vnitřních okolností (závažná onemocnění, kritická vývojová období).

Dlouhodobý vývoj:

- Ve **stáří** se **zmírňují** explozivní, **agresivní**, fanatické a **obsedantní** tendence
- Naopak se **zvýrazňují** **paranoidní** rysy a **depresivní** symptomy

Obecná psychopatologie - nejedná se o diagnózu; změny osobnosti na podkladě vývojových procesů

Speciální psychopatologie – diagnóza a jasné symptomy (až po 18. roce, do té doby většinou poruchy chování)

Speciální psychopatologie

PARANOIDNÍ OSOBNOST

ZÁKLADNÍ POCIT

NIKOMU NEVĚŘ!

PROJEV

Ve všem vidí zradu

Zkreslená
interpretace reality

Netoleruje
mnohoznačnost

V INTERAKCI

Nejsou
společensky
pohotoví

Nedůvěra,
Podezíravost,
pomstychtivost

Svalují vinu
na druhé

Druzí se jim typicky
vyhýbají – paranoia se
zvyšuje

SCHIZOIDNÍ OSOBNOST

ZÁKLADNÍ POCIT

NECHTE MĚ BÝT!

PROJEV

Ponořená do svého světa

Působí zvláště

Nepůsobí potíže

V INTERAKCI

Nestojí o vztahy

Straní se sociálních kontaktů

Působí „nudně“

Lhostejní vůči kritice i pochvale

DISOCIÁLNÍ OSOBNOST

ZÁKLADNÍ POCIT

ZÁKONY DŽUNGLE

PROJEV

Porušuje pravidla
Bez svědomí

Nízká odolnost vůči
zátěži

Ráda „hraje“

V INTERAKCI

Nerespektuje
ostatní

Nedostatek
empatie

Zastrašuje

Vztahy navazuje bez
potíží, ale účelově

EMOČNĚ NESTABILNÍ PO

Obecně: výrazná tendence
jednat impulzivně, bez
uvážení následků a
emotivní nestálostí

2 subtypy:

- Impulzivní
- Hraniční

IMPULZIVNÍ PO

Neschopnost ovládat svou emocionalitu

Neschopnost kontrolovat výbuchy hněvu a násilí

Nestálá a nevypočitatelná nálada

Tendence k nesnášenlivému chování a ke konfliktům, pokud je impulzivní chování někým přerušeno či kritizováno

Tendence jednat neuváženě

HRANIČNÍ PO

Narušená a nejistá představa o sobě samém, svých pocitech a prožitcích, problém definovat cíle

Sklon k zaplétání se do intenzivních a nestálých vztahů, které často vedou k emočním krizím

Černobílé vidění druhých

Zvýšená snaha vyhnout se odmítnutí, problém se zodpovědnosti

Neumí definovat své emoce – dekompenzace - Nebezpečí sebepoškození, abúzus

Chronické pocity prázdnoty

Stavy depersonalizace, derealizace

HRANIČNÍ OSOBNOST

ZÁKLADNÍ POCIT

NESTÁLOST

PROJEV

Emoční
výkyvy

Černobílé
vnímání

Nízké
sebehodnocení,
pocity prázdnoty

Proměnlivost až
extrémy

V INTERAKCI

Idealizace/
devalvace

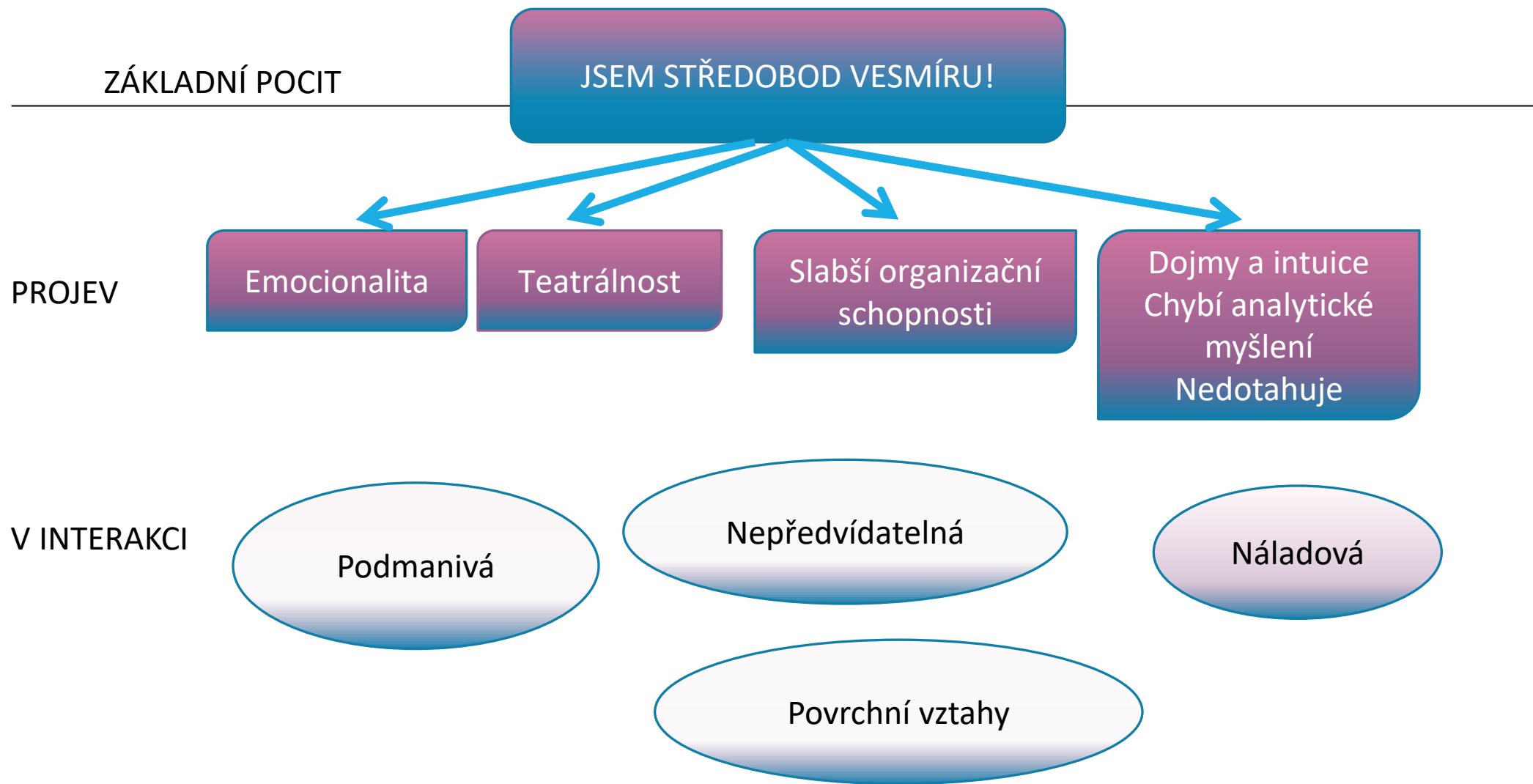
Není schopná vnímat
druhé jako
strukturované
charaktery

Řídí se
momentálním
rozpoložením

Destrukce a
sebedestrukce

Zlost a zášť (evidence křivd),
hlavně při strachu z opuštění

HISTRIÓNSKÁ OSOBNOST

ANANKASTICKÁ OSOBNOST

ZÁKLADNÍ POCIT

STOPROCENTNĚ PERFEKTNÍ

PROJEV

Spořádaná, perfektní,
kontrolující

Zanícení pro detail

Netoleruje
mnohoznačnost

V INTERAKCI

Nejsou
společensky
pohotoví

Práce na úkor
vztahů

Kritičnost

Nedokáže delegovat

ÚZKOSTNÁ OSOBNOST

ZÁKLADNÍ POCIT

JSEM NEKOMPETENTNÍ

PROJEV

Přecitlivělost ke
kritice/odmítnutí

Úzkost vede k
vyhýbání

Permanentní
úzkost, napětí,
obavy, pocity
méněcennosti,
pocity strachu

V INTERAKCI

Berou často na
sebe vinu

Vyhýbají se
jakýmkoliv
konfliktům

touží být oblíbený,
protože se bojí kritiky

ZÁVISLÁ OSOBNOST

ZÁKLADNÍ POCIT

POTŘEBA PŘIJETÍ OD DRUHÝCH

PROJEV

Submisivita

Bojí se odmítnutí

Neschopnost
samostatného
rozhodování

V INTERAKCI

Chtějí potvrzovat
svou hodnotu

Hypersenzitivní na
kritiku

Otrocky oddaní

Neustále se
ptají, ujišťují

NARCISTNÍ OSOBNOST

ZÁKLADNÍ POCIT

JSEM VÝJIMEČNÝ

PROJEV

Uráží ho pravidla (pro něj přece neplatí)

Nerozlišuje skutečnost od přání

Hypotéza křehkého ega

V INTERAKCI

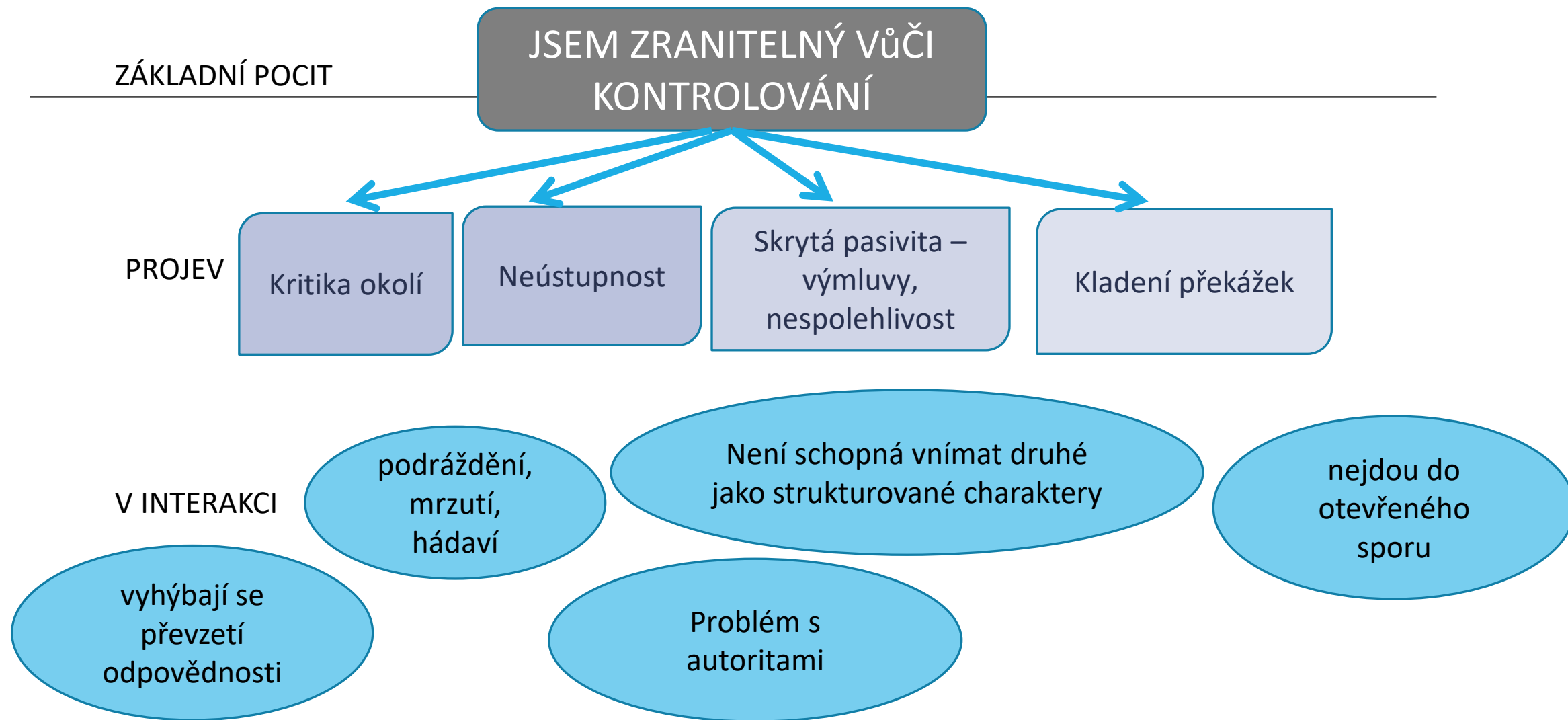
Potřebují obdiv a uznání

Nedostatek empatie

Nepřijímá kritiku

Ostatní jsou nuly

PASIVNĚ-AGRESIVNÍ OSOBNOST

Porucha osobnosti	Jádrové přesvědčení o sobě	Přesvědčení o druhých	Předpoklady	Strategie chování
vyhýbavá	Jsem nežádoucí, Nekompetentní Společensky neobratný	Druzí lidé mě odmítnou.	Kdyby mě lidé skutečně poznali, odmítli by mě. Když se budu přetvařovat, možná mě přijmou.	Vyhýbá se intimitě. Vyhýbá se hodnoticím situacím.
závislá	Jsem bezmocný	Druzí lidé by se o mně měli postarat	Kdybych se spoléhal na sebe, selhal bych. S pomoci druhých přežiju, budu šťastný, apod. Potřebuji druhé, aby mi stále dodávali podporu a odvahu.	Spoléhá se na druhé lidi. Pěstuje závislé vztahy.
pasivně-agresivní	Jsem soběstačný. Jsem zranitelný vůči kontrolování a zasahování.	Druzí kontrolují, zasahují, vyžadují, jsou dominantní.	Druzí omezují mojí svobodu. Kontrola od druhých je nesnesitelná. Musím si dělat věci po svém.	Pasivní rezistence. Na povrchu přizpůsobivost. Vyhýbá se. Sabotuje. Mění pravidla.
anankastická	Můj svět se může vymknout z kontroly.	Druzí mohou být nezodpovědní.	Když nebudu 100% zodpovědný může se mi zřítit svět. Když zavedu přesná pravidla, dopadne to dobře.	Rigidně kontroluje druhé. Aplikuje pravidla. Moralizuje, hodnotí.
paranoidní	Jsem zranitelný. (Kompenzatorní: nedám se. Jsem silný.)	Druzí lidé jsou zlí.	Kdybych druhým věřil, mohli bymi uškodit. Když si dám pozor, můžu se ubránit.	Je nadměrně podezřívavý. Hledá skryté motivy. Obviňuje. Protiútočí.
antisociální	Jsem zranitelný. Jsem osamělý. (Kompenzatorní: jsem silný a chytrý (vychytralý).)	Druzí by mě mohli vykořisťovat, zneužívat.	Když nebudu jednat první, mohou mi ublížit. Když můžu využít první, budu ve výhodě. Druzí jsou tulpasové.	Využívá druhé. Manipuluje. Napadá. Krade.
narcistická	Jsem méně než druzí. (manifestní kompenzatorní přesvědčení: jsem lepší než druzí)	Druzí jsou lepší. (manifestní kompenzatorní přesvědčení: druzí jsou horší)	Když se mnou druzí zacházejí normálně, znamená to, že si o mně myslí, že jsem horší. Jsem originál, potřebuji speciální pravidla.	Vyžaduje zvláštní zacházení. Soutěživost.
histrionická	Nic nejsem. (kompenzatorní: jsem velkolepý)	Druzí si mně nebudou vážit pro mě samotného. (kompenzatorní: lidé jsou tady proto, aby mi sloužili nebo aby mě obdivovali.)	Když nebudu zábavný, nebudu pro druhé přitažlivý. Když se budu chovat dramaticky, získám pozornost druhých a jejich přijetí.	Předvádí se. Používá dramatizace, přehánění, dramatické záchvaty vzteku, pláče. Vyhrožuje suicidiem
schizoidní	Jsem nepřizpůsobivý. Jsem soběstačný. Jsem samotář.	Druzí mi nemají co nabídnout.	Když si budu od druhých udržovat odstup, bude se mi dařit lépe. Kdybych se snažil mít vztahy, nefungovaly by. Vztahy nic nepřinášejí.	Vytváří si odstup.
hraniční	Jsem vadný. Jsem bezmocný. Jsem zranitelný. Jsem špatný.	Druzí lidé mě zradí, opustí. Lidem se nedá věřit.	Kdyby to záviselo jen na mně, nepřežil bych. Když budu věřit druhým, opustí mě. Když budu závislý na druhých, přežiji, ale nakonec budu opuštěn.	Kolísá mezi extrémy chování.
schizotypální	Jsem vadný.	Druzí mě ohrožují.	Když mám pocit, že druzí mají vůči mně negativní pocity, musí to být pravda. Když jsem obezřetný k druhým, můžu odhadnout jejich úmysly.	Předpokládá skryté motivy.

Literatura

Doporučená:

Svoboda et al. (2012). *Psychopatologie a psychiatrie*. Kap. Poruchy osobnosti a chování u dospělých(F60–69), s. 255-260.

Praško et al.: Léčba poruch osobnosti I. *Psychiatrie pro praxi*, 1/2001.